

Úvod do pedagogiky a psychologie

11) Kurikulum. Národní kurikulum a vzdělávací standardy.

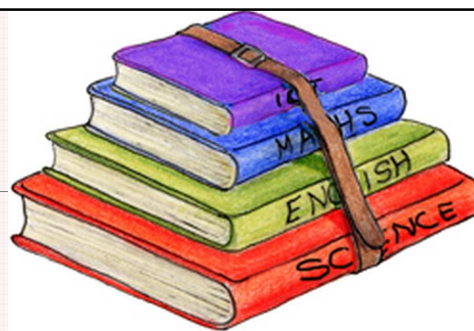
PODZIMNÍ SEMESTR 2019

Co je kurikulum?

„Více než 120
definic kurikula“

Kurikulum

Kurikulum v užším pojetí:

- program výuky
- obsah vzdělávání

Kurikulum v širším pojetí:

- veškerá zkušenost, kterou žáci získávají ve škole a v aktivitách se školou souvisejících (prostřednictvím školního klimatu)
- veškeré učení, jež probíhá ve škole, a to jak plánované, tak neplánované učení.
- výběr z kultury společnosti

Kurikulum není statický fenomén, nýbrž dynamický proces.

Je současné kurikulum ZŠ více nebo méně náročné než v minulosti?

Janík (2016) uvádí, že „v důsledku orientace na kompetence vzdělávání **dochází k obsahovému vyprazdňování vzdělávání**, tedy že není doceňován význam znalostí“ (Komenský, 140/4).

Štech (2009) upozorňuje na modernizační trendy ve vzdělávání, které ve skutečnosti nemají přispět k vzdělanosti populace, ale **k efektivní přípravě pracovní síly**.

Young - kurikulum budoucnosti - neklade za cíl pouze předávat existující vědění nové generaci, ale především připravit novou generaci na její aktivní roli v přetváření vědění v budoucnosti

- jedinec ve společnosti budoucnosti „musí být charakterizována otevřeností vůči změnám (musí být flexibilní), neboť tradiční jistoty nelze očekávat nejen na trhu práce, ale také čím dál méně v osobním životě“ (Greger & Černý, 2007).

Na otázku, zda je vzdělávání v české základní škole málo odborné, nebo odborné příliš, Dvořák a kol. (2010) odpovídají: je především málo známé. Důsledkem toho je dle autorů to, že jsou školy opředeny řadou mýtů a pod vlivem těchto mýtů často hovoří, ti, kteří chtějí školu měnit.

Proč – co – jak – koho – kdy – kde vyučovat? Obecné koncepce kurikula

akademická

polytechnická

aktivistická

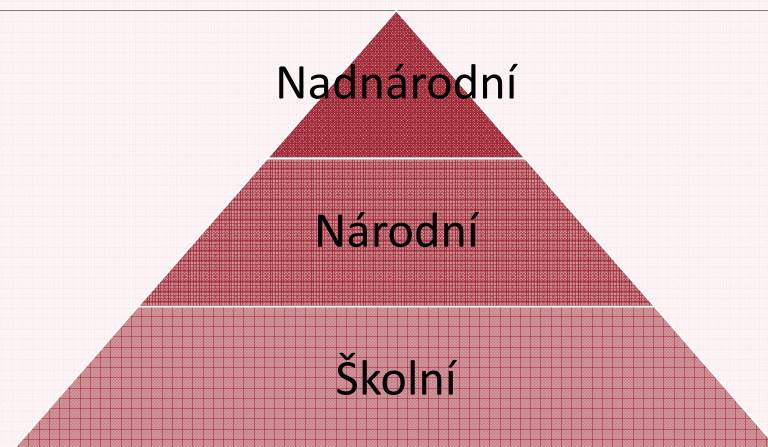

esencialistická

personální

Úrovně kurikula

Nadnárodní úroveň:

Evropská vzdělávací politika:

- EU: stanovuje cíle a principy vzdělávací politiky, nikoliv konkrétní kurikulum

Lisabonský proces

- viz *Vzdělávání a odborná příprava v Evropě*
- vznik na Evropské radě v r. 2000
- Cíl: Evropa by se měla "stát nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomikou na světě, která čerpá ze znalostí a dovedností a je schopna nepřetržitého hospodářského růstu při současném dosažení většího množství lepších pracovních příležitostí a větší sociální soudržnosti".

Evropská vzdělávací politika:

Lisabonský proces

1) Zlepšování kvality a efektivity systémů vzdělávání a **odborné přípravy** v Evropské unii

- Cíl 1.1: Zlepšení vzdělávání učitelů
- Cíl 1.2: Rozvíjení klíčových kompetencí ve společnosti založené na znalostech
- Cíl 1.3: Zajištění přístupu k informačním a komunikačním technologiím pro všechny
- Cíl 1.4: Zvýšení počtu studentů v přírodovědných a technických oborech
- Cíl 1.5: Maximální využívání zdrojů

2) Zajištění přístupu ke vzdělávání a **odborné přípravě** pro všechny

- Cíl 2.1: Vytvoření prostředí otevřeného pro učení
- Cíl 2.2: Zvýšení atraktivity učení
- Cíl 2.3: Podporování aktivního občanství, rovných příležitostí a sociální soudržnosti

3) Otevření systémů vzdělávání a **odborné přípravy okolnímu světu**

- Cíl 3.1: Posílení vazeb mezi světem práce, výzkumem a celou ostatní společností
- Cíl 3.2: Rozvíjení podnikatelského myšlení
- Cíl 3.3: Zkvalitňování studia cizích jazyků
- Cíl 3.4: Posílení mobility a výměn
- Cíl 3.5: Rozvíjení evropské spolupráce

Oceňování
vzdělávání,
přeceňování
vzdělávání nebo
komodifikace
vzdělávání?

Evropská vzdělávací politika:

Boloňský proces

1999 se v Boloni sešli ministři školství z evropských zemí, aby podepsali deklaraci o vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání do roku 2010, tzv. Boloňskou deklaraci.

Hlavním cílem Boloňského procesu je vytvořit a rozvíjet Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání .

Cílem Boloňského procesu je zachovat diverzitu národních systémů (a jednotlivých vysokých škol) a zvýšit jejich vzájemnou prostupnost, ať už v rámci mezinárodní mobility studentů a akademiků nebo v rámci uznávání akademického vzdělání a kvalifikace získaných v ostatních zemích.

Hlavní prvky Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání (EHEA)

- Třístupňové strukturované studium (rozdělení studia na tři cykly: bakalářský, magisterský a doktorský)
- Kreditový systém ECTS (The European Credit Transfer and Accumulation System)
- Mobilita

Národní úroveň: koncepční dokumenty

Bílá kniha (2001)

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice vznikl na základě usnesení vlády, která v něm schválila hlavní cíle vzdělávací politiky.

V regionálním školství se za zásadní společné otázky celého sektoru považují:

1. problematika stanovení cílů a obsahu vzdělávání (tzv. kurikulární politika);
2. veškeré formy systematicky prováděného hodnocení kvality vztahující se jak k činnosti vzdělávacích institucí (tzv. evaluace), tak k žákům v podobě zkoušek a diagnostických postupů, event. též hromadného zjišťování výsledků vzdělávání (tzv. monitorování);
3. procesy změny odehrávající se uvnitř autonomně spravujících se škol;
4. postavení a profesní činnosti pedagogických pracovníků jako hlavních nositelů proměny ve vzdělávání.

<http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>

Národní úroveň: Bílá kniha (2001)

- ❑ Nový školský zákon zavede systém více úrovní vzdělávacích programů
- ❑ Nejvyšší úrovní tohoto systému je státní program vzdělávání (často se užívá i termín národní kurikulum). Za jeho zpracování odpovídá MŠMT.
- ❑ Na úrovni školy školní vzdělávací program.
- ❑ Při tvorbě rámcových i školních vzdělávacích programů bude uplatňováno nové pojetí kurikula, které již není založeno především na osvojování **co největšího objemu faktů**. Půjde o **vyváženost poznatkového základu kurikula, rozvoje kompetencí i osvojování postojů a hodnot**.

Národní úroveň: aktuální dokument

Strategie vzdělávací politiky 2020

Navzdory dílčím pokrokům v různých oblastech nebyla splněna ani systematicky naplňována řada cílů deklarovaných v *Národním programu rozvoje vzdělávání* (Bílé knize) z roku 2001.

Strategie vychází z předpokladu, že pro další období je třeba stanovit omezené množství priorit, o jejichž dosažení by tvůrci vzdělávací politiky měli systematicky usilovat.

Strategie pro následující období tři průřezové priority:

- snižovat nerovnosti ve vzdělávání
- podporovat kvalitní výuku a učitele jako její klíčový předpoklad
- odpovědně a efektivně řídit vzdělávací systém

Národní úroveň: Strategie vzdělávací politiky 2020

Strategie se zaměřuje pouze na schopnost vzdělávacího systému vytvářet podmínky a uplatňovat účinné postupy pro efektivní prevenci a kompenzaci zdravotních, sociálních, kulturních a jiných osobnostních znevýhodnění tak, aby nerovnosti v dosahovaných výsledcích byly co nejméně předurčovány faktory, které nemůže jedinec ovlivnit.

Postavení znevýhodněných dětí, žáků a studentů se ve vzdělávacím systému zlepší, zejména pokud budou systematicky posilovány **prvky inkluзивity** vzdělávacího systému.

Omezovat vnější diferenciaci v základním vzdělávání a efektivně začleňovat žáky do hlavního vzdělávacího proudu.

Český vzdělávací systém se stále vyznačuje vysokou mírou vnější diferenciaci od samého počátku povinného vzdělávání. Rané rozdělování dětí do různých vzdělávacích proudů způsobuje, že se posiluje vliv rodinného zázemí. V současné podobě tak víceletá gymnázia ve skutečnosti plní často spíše úlohu škol pro děti ze socioekonomicky lépe situovaných rodin než škol určených k urychlení či prohloubení rozvoje mimořádně nadaných žáků.

Podíl žáků vykonávajících povinnou školní docházku na nižším stupni víceletých gymnázií by měl na celostátní úrovni reflektovat předpoklady pro studium žáků na tomto stupni škol tak, aby ve svém důsledku negativně neovlivňoval vzdělávání na druhém stupni základní školy.

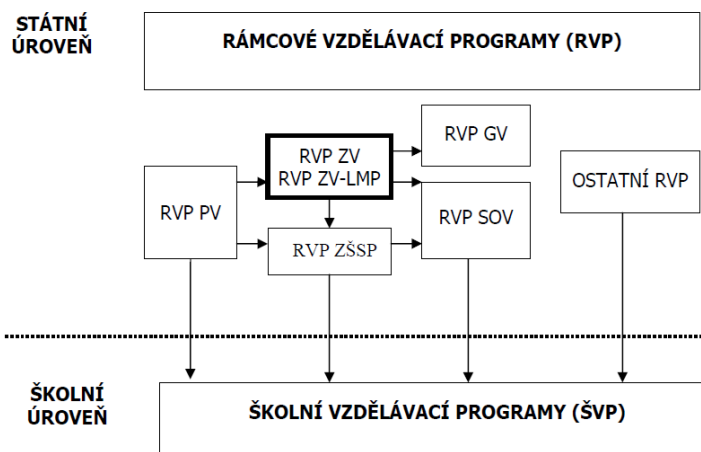
Národní úroveň

Vzdělávací programy: Rámcové vzdělávací programy

Standardy pro základní vzdělávání

Kurikulární reforma: dvoustupňové kurikulum

zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) – před novelizací

Kurikulární reforma: Dvoustupňové kurikulum

- tvořeno rámcovými vzdělávacími programy (RVP) a školními vzdělávacími programy (ŠVP)
- RVP jsou vydávány na úrovni státu a jsou platné pro jednotlivé stupně a obory vzdělávání;
- ŠVP, podle nichž se uskutečňuje vzdělávání v konkrétních školách, jsou vytvářeny těmito školami na základě RVP

Kurikulární reforma

Školská reforma, iniciovaná společenským převratem na začátku devadesátých let, připravená dokumentem Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (2001) a uzákoněná školským zákonem (zákon č. 561/2004 Sb.), je sice výrazem historického vývoje, ale její realizace neprobíhá bez problémů a potíží.

Výhody a nevýhody?

Máme-li ji charakterizovat buď jako reformu pedocentrickou, kurikulární, modernizační, nebo systémově strukturální (Helus 2007, s. 190)

STANDARDY PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

- Záměrem standardů je napomoci učitelům, školám, rodičům i žákům při naplňování vzdělávacích cílů a stát se oporou pro hodnocení žáků.
- Standardy budou využity pro přípravu testů ke zjišťování výsledků žáků v 5. a 9. ročníku.
- Standardy jsou vytvořeny pro minimální úroveň, tedy stanoví nepodkročitelné minimum toho, co musí žák na konci 5. a 9. ročníku základní školy znát a umět.

Příklad standardu

Vzdělávací obor	Český jazyk a literatura
Ročník	5.
Tematický okruh	Komunikační a slohová výchova
Očekávaný výstup RVP ZV	ČJL-5-1-02 rozlišuje podstatné a okrajové informace v textu vhodném pro daný věk, podstatné informace zaznamenává
Indikátor	<p>ČJL-5-1-02.1 Žák vybere z nabídky slov slova klíčová vztahující se k zadanému textu</p> <p>ČJL-5-1-02.2 Žák rozhodne, které informace v textu jsou nepodstatné pro smysl (vyznění) textu</p> <p>ČJL-5-1-02.3 Žák vypíše požadovanou informaci z textu</p> <p>ČJL-5-1-02.4 Žák utřídí přečtené informace, vybere podstatná fakta</p>

Příklad standardu

Příkladové úlohy	<p>Která informace (věta) je pro popis kočky domácí nepodstatná?</p> <ol style="list-style-type: none"> Kočka má pružné a svalnaté tělo dokonale přizpůsobené lovu. V kohoutku je vysoká asi 30 cm, délka těla včetně ocasu činí kolem 80 cm. Má ostré zatažitelné dráčky a vynikající zrak, sluch a čich. Černé kočky prý přinášejí smůlu. Kůže kočky je pokryta srstí. Kočí tlapy jsou zakončeny měkkými polštářky. <p>Mezi slovy pod textem škrtněte slovo, které k následujícímu textu nepatří, významem z něho nevyplývá: Zelená jablka patří k méně oblíbeným druhům jablek, svou chutí však mnohdy předčí jablka s červeným líčkem. Dlouhou tradici v pěstování jablek má tradiční odrůda Zelené průsvitné dozrávající časně, a to na přelomu června a července. K novějším druhům patří například Idared.</p> <p>Pěstování ovoce, jablka, jaro, zelená jablka, časně zrající.</p> <p>Z textu o jablkách vypište název starší odrůdy jablek: _____</p>
------------------	--

Vzdělávací obor	Český jazyk a literatura, 9. ročník, Jazyková výchova (Lexikologie)
Očekávaný výstup RVP ZV	ČJL-9-2-02 rozlišuje a příklady v textu dokládá nejdůležitější způsoby obohacování slovní zásoby a zásady tvoření českých slov, rozpoznává přenesená pojmenování.
Indikátor	ČJL-9-2-02.4 Žák rozliší i vytváří slova složená
Příkladové úlohy	<p>1. V textu podtrhni slova složená.</p> <p>V dějepise jsme se dozvěděli, že rodokmeny některých panovnických rodů mohou být sáhodlouhé.</p> <p>1. Vyjádři slovem složeným: Název místa, kde se vyrábí pivo. Název vyučovacího předmětu, který se zabývá státy i světadíly. Název činnosti, při níž se chytají ryby.</p>
Poznámky k úloze	Rešení 1. Dějepis, rodokmeny, sáhodlouhé. 2. Pivovar, zeměpis, rybolov.

Decentralizace kurikula x standardy ve vzdělávání: Protichůdné tendence?

- Jak souvisí standardy s autonomií učitelů a škol?
- Jak mohou standardy (a zejména testování) ovlivnit proces vzdělávání?
- Co znamenají standardy ve vztahu k individualizaci vzdělávání?
 - *Vzdělávací politika iniciuje vytváření standardů v situacích, kdy se školství zdá být „nemocné“.*

(Kvalita školy a kurikula: od expertního šetření ke standardu kvality)

Školní úroveň kurikula

Školní vzdělávací program (ŠVP)

- je zpracováván v souladu s RVP ZV
- zajišťuje rovnoprávný přístup k základnímu vzdělávání pro všechny žáky
- je zpracován tak, aby umožňoval učitelům rozvíjet tvořivý styl práce
-

Školní úroveň

A)

Představení hodiny: 1:12: http://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/11063/VIRTUALNI-HOSPITACE---FYZIKA-MAGNETICKE-POLE-VODICE-S-PROUDEM.html/#video_hospitace

B)

http://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/11063/VIRTUALNI-HOSPITACE---FYZIKA-MAGNETICKE-POLE-VODICE-S-PROUDEM.html/#video_hospitace

C)

Z perspektivy učitele: http://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/11063/VIRTUALNI-HOSPITACE---FYZIKA-MAGNETICKE-POLE-VODICE-S-PROUDEM.html/#video_hospitace

Školní úroveň – horizontální členění kurikula

Kurikulum není jen to, co je napsáno v ŠVP:

Plánované (ŠVP) – realizované (učivo, tzv. skryté kurikulum...) – dosažené kurikulum (výsledky vzdělávání)

Shrnutí reformy: Co nového přináší RVP?

Pojetí ZV

Vzdělávací oblasti

Jazyk a jazyková komunikace (*Český jazyk a literatura, Cizí jazyk*)
Matematika a její aplikace (*Matematika a její aplikace*)
Informační a komunikační technologie (*Informační a komunikační technologie*)
Člověk a jeho svět (*Člověk a jeho svět*)
Člověk a společnost (*Dějepis, Výchova k občanství*)
Člověk a příroda (*Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis*)
Umění a kultura (*Hudební výchova, Výtvarná výchova*)
Člověk a zdraví (*Výchova ke zdraví, Tělesná výchova*)
Člověk a svět práce (*Člověk a svět práce*)

Průřezová témata

Klíčové kompetence

Pojetí základního vzdělávání (RVP)

Základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na **situace blízké životu a na praktické jednání**.

Základní vzdělávání na 2. stupni pomáhá žákům získat vědomosti, dovednosti a návyky, které jim umožní **samostatné učení** a utváření takových **hodnot** a postojů, které vedou k uvážlivému a kultivovanému chování, k zodpovědnému rozhodování a **respektování práv a povinností občana našeho státu i Evropské unie**.

Průřezová témata RVP: Odras hodnot ve vzdělávání

Osobnostní a sociální výchova

Výchova demokratického občana

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Multikulturní výchova

Environmentální výchova

Mediální výchova

Od vědomostí ke kompetencím

- Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.
- V etapě základního vzdělávání jsou to:
 - kompetence k učení
 - kompetence k řešení problémů
 - kompetence komunikativní
 - kompetence sociální a personální
 - kompetence občanské
 - kompetence pracovní
- *Mohou kompetence nahradit vědomosti?*

Kritika kurikulární reformy

Štech, S. (2013). Když je kurikulární reforma evidence-less. *Pedagogická orientace*, 23(5), 615–633.

- Za novým diskursem skrývají stará témata: vyučování/učení ve škole by nemělo spočívat v memorování mrtvých poznatků; mělo by vycházet z toho, co si dítě spojí se svou životní zkušeností a co později ve svém životě uplatní, zejména na trhu práce.

Janík, T. (2015). Rozhovor Tomášem Janíkem o (ne)potřebnosti reformy ve vzdělávání. *Komenský* 140(4), 5-11.

- Někdy se to dovádělo až k závěrům typu: ve škole nejsou zapotřebí jednotlivé předměty, vše má splynout se vším – škatulek netřeba.

Povinné zdroje

- Průcha, J. (2013). *Moderní pedagogika*. Praha: Portál. **Kapitola 6: Kurikulum: obsah školní edukace, s. 235-257.**
- RVP ZV: <http://www.msmt.cz/file/43792/>

Doporučené studijní zdroje

- HOVORY O VZDĚLÁVACÍ POLITICE v časopisu Komenský: <https://www.ped.muni.cz/komensky/dalsi/hovory-o-vzdelavaci-politice>
- Janík, T. (2015). Rozhovor Tomášem Janíkem o (ne)potřebnosti reforem ve vzdělávání. *Komenský 140*(4), 5-11.
https://katedry.ped.muni.cz/pedagogika/wp-content/uploads/sites/17/2016/09/komensky_04_140_po3kor.pdf
- Kratochvílová, J. (2007). Učitelé škol v nové roli „tvůrců“ školního kurikula. *ORBIS SCHOLAE*, 2(1), 101–110.
http://www.orbisscholae.cz/archiv/2007/2007_1_08.pdf
- Liessmann, K. P. (2008). *Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění*. Praha: Academia.
- Stuchlíková, I., Janík, T., Beneš, Z., Bílek, M., Brücknerová, K., Černochová, M., et al. (2015). *Oborové didaktiky: vývoj - stav - perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita.
<https://munispace.muni.cz/index.php/munispace/catalog/book/549>
- Štech, S. (2013). Když je kurikulární reforma evidence-less. *Pedagogická orientace*, 23(5), 615–633.
http://www.ped.muni.cz/pedor/archiv/2013/pedor13_5_p615_kdyz_stech.pdf
- Standardy pro základní vzdělávání:
<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/co-znamenaji-standardy-pro-zakladni-vzdelavani>
- Rozhovor k Standardům pro základní vzdělávání s Mgr. Jitkou Altmanovou:
https://katedry.ped.muni.cz/pedagogika/wp-content/uploads/sites/17/2016/01/komensky_01_140_tisk.pdf

Otázky a úkoly k zamyšlení

- 1) Vysvětlete pojem kurikulum. Uvažujte o úrovních kurikula.
- 2) Jaký je vztah mezi Rámcovým vzdělávacím programem (RVP) a Školním vzdělávacím programem (ŠVP)? Vysvětlete pojetí tzv. dvoustupňového kurikula. Jakou legislativní normou bylo v České republice uvedeno do praxe?
- 3) Jaké jsou výhody a nevýhody dvoustupňového kurikula?
- 4) Jaké kritické hlasy zaznívají ve vztahu k výše uvedené kurikulární reformě? Souhlasíte s nimi?
- 5) Jaký je vztah mezi Rámcovým vzdělávacím programem a Standardy pro základní vzdělávání?
- 6) Seznamte se s cíli a strukturou RVP, nahlédněte do vašich oborů.
- 7) Co jsou klíčové kompetence? Jaký je vztah klíčových kompetencí a vědomostí v RVP ZV?
- 8) Co jsou průřezová témata RVP? Na příkladu vybraného průřezového tématu ilustруйте hodnoty ve vzdělávání.
- 9) Čím se zabývají oborové didaktiky? Seznamte se s oborovou didaktikou vašeho oboru (viz Stuchlíková a kol., 2015).
- 10) Kam směřuje česká vzdělávací politika? Jaké cíle a priority lze sledovat v aktuálním koncepčním dokumentu Strategie vzdělávací politiky 2020?